

## Милан Кундера - „Безсмъртие“

### 1

Дамата трябва да беше на шейсет – шейсет и пет години. Гледах я, изтегнат на един шезлонг срещу басейна в гимнастическия клуб, разположен на последния етаж на модерна сграда, от чиито огромни прозорци се вижда цял Париж. Чаках професор Авенарий, с когото от време на време се срещаме тук и разговаряхме за едно-друго. Но професор Авенарий се бавеше и аз гледах дамата – сама в басейна, потопена до кръста, тя не сваляше очи от младия инструктор по анцуг, който, изправен над нея, ѝ даваше урок по плуване. Вслушвайки се в напътствията му, тя опря ръце на ръба на басейна и започна усърдно да вдишва и издишва. Правеше това сериозно и прилежно. Създаваше се впечатлението, че от дълбините на водата се разнася гласът на стар парен локомотив. (Днес този идиличен глас е вече забравен и бих могъл да го опиша на онези, които не са го чували, само ако го сравня с дъха на възрастна дама, вдишваща и издишваща на ръба на басейн.) Гледах я, напълно заплепен. Бях завладян от сърцераздиращия комизъм на ситуацията (инструкторът също го долавяше и крайчетата на устните му потръпваха), но някой ми каза нещо и отвлече вниманието ми. Малко след това, когато поисках да подновя наблюдението си, урокът беше приключил. Тя вървеше покрай басейна по бански и когато се отдалечи на четири-пет метра от инструктора, се обърна, усмихна се и му махна с ръка. Сърцето ми се сви. Усмивката, жестът бяха на двайсетгодишна жена! Ръката ѝ бе политнала с прелестна лекота. Сякаш ей така, на игра, бе хвърлила на любовника си многоцветен балон. Усмивката и жестът пазеха чара, който лицето и тялото вече не притежаваха. Това бе красотата на жест, удавена в некрасотата на тялото. Но в този момент жената не си спомняше, че вече не е хубава, макар сигурно да го знаеше. С някаква част от себе си ние всички живеем отвъд времето. Може би осъзнаваме възрастта си само в някои изключителни мигове, извън които сме хора без възраст. Във всеки случай, когато се обърна, усмихна се и махна на инструктора (който не се сдържа и прихна), тя не знаеше нищо за възрастта си. Благодарение на този жест в рамките на една секунда истинската същност на чара ѝ, която не зависеше от времето, се разкри пред очите ми и ме заслепи. Почувствах се странно развълнуван. И в съзнанието ми се появи името Агнес. Никога не бях познавал жена, наречена Агнес.

### 2

В леглото съм, потънал в приятен полусън. В шест часа, още щом се поразбудя, протягам ръка към малкия транзистор, поставен близо до възглавницата ми, и натискам копчето. Слушам сутрешните новини, като едва различавам думите, и отново заспивам, така че чутиите изречения се преобразяват в сънища. Това е най-хубавата фаза на съня, най-приятният момент от деня – радиото ми помага да се насладя на многократното преминаване от събуждане към заспиване, на блаженото люшкане между будност и сън, само по себе си достатъчно, за да не съжалявам, че съм се родил. Сънувам ли, или наистина съм в операта пред двама актьори, облечени като рицари, които пеят метеорологичната прогноза? Как така не пеят за любов? После разбирам, че става дума за говорители; те вече не пеят, а се прекъсват един друг и си разменят шегички. „Денят ще бъде горещ, зноен, ще има буря“ – казва първият, а вторият го апострофира с едно глезено: „Не може да бъде!“. Първият отвръща със същия тон: „Напротив, Бернар. Съжалявам, но нямаме избор. Кураж!“. Бернар прихва и заявява: „Ето го наказанието за греховете ни“. Първият: „Защо трябва да страдам за твоите грехове, Бернар?“. Тогава

Бернар избухва в смях, за да покаже на слушателите за какъв грях става дума, и аз добре го разбирам – има само едно нещо, което всички ние силно желаем: светът да ни смята за големи грешници! Пороците ни да бъдат сравнявани с поройни дъждове, бури, урагани! Нека, като разтваря чадъра си днес, всеки французин да си спомни за двусмисления смях на Бернар и да му завива. Завъртам копчето с надеждата да заспя отново в компанията на по-неочаквани образи. На съседната станция женски глас обявява, че денят ще е горещ, зноен, ще има буря, и аз се радвам, че във Франция имаме толкова радиостанции и че по всички тях се говори за едно и също нещо в един и същи момент. Сполучливо съчетание между еднаквост и свобода – какво по-добро може да желае човечеството? Така че се връщам на станцията, където Бернар парадирал с греховете си, но вместо него чувам мъжки глас да възпява последния модел на „Рено“; завъртам пак копчето – женски хор превъзнася кожените палта, обект на разпродажба; пак при Бернар, колкото да чуя последните тактове от химна за „Рено“, после лично Бернар взема думата. С напевен глас, имитирайки току-що свършилата мелодия, той ни уведомява, че е излязла биография на Хемингуей – сто двама и седмата, но този път наистина много значима, защото доказва, че през целия си живот Хемингуей не е казал нито една вярна дума. Преувеличил е броя на раните, които е получил през войната, правел се е на голям прелъстител, докато всъщност е доказано, че през август 1944-та и от юли 1959-а нататък е бил напълно импотентен. „Не е възможно“ – смее се другият, а Бернар отвръща глезено: „Напротив...“. И ето че пак попадаме на оперната сцена, дори Хемингуей е с нас, а после един много сериозен глас заговаря за процеса, който през последните седмици вълнува цяла Франция – по време на лека операция една грешка на анестезиолога е причинила смъртта на болната. Поради което организацията, поела защитата на „потребителите“, както ни нарича всички, предлага в бъдеще хирургическите интервенции да се заснемат и филмите да се пазят в архива. Това според организацията щял да е единственият начин „да се защитят потребителите“, да се гарантира на умрелия под скалпела французин, че ще бъде надлежно отмъстен от правосъдието. После заспивам.

Когато се събудих, беше почти осем и половина. Представих си Агнес – и тя като мен се е изтегнала върху широко легло. Дясната половина на леглото е празна. Кой е съпругът? Очевидно човек, който излиза рано в събота. Затова е сама и приятно се люшка между будност и сън.

После става. Срещу нея върху висока поставка стои телевизор. Тя хвърля нощницата си, която покрива екрана като бяла драперия. За пръв път я виждам гола. Агнес, героинята на романа ми. Изправила се е до леглото, хубава е, не мога да откъсна очи от нея. Накрая, сякаш усетила погледа ми, тя избягва в съседната стая и се облича.

Коя е Агнес?

Както Ева е произлязла от реброто на Адам, както Венера е родена от пяната, така и Агнес се появи от един жест на шейсетгодишната жена, която махна за довиждане на инструктора си и чиито черти вече избледняват в паметта ми. Жестът пробуди у мен някакъв огромен, неразбираем копнеж и този копнеж роди героинята, която нарекох Агнес.

Но нима човекът – и още повече романовият герой – не е уникално и неподражаемо същество? Как тогава е възможно забелязаният жест на лицето А, който образува едно цяло с това лице, който го характеризира, който му придава присъщия само нему чар, в същото време да роди лицето Б и фантазиите ми за него? Тук се налага размисъл.

Ако на нашата планета са живели около осемдесет милиарда души, малко вероятно е всеки от тях да е разполагал със собствен набор от жестове. От аритметична гледна точка това е немислимо. Няма съмнение, че на света е имало несравнимо по-малко жестове, отколкото хора. Кое то ни води до едно шокиращо заключение: жестът е по-

индивидуален от индивида. Или ако го кажем под формата на поговорка, *много хора – малко жестове*.

Казах в първата глава за дамата с банския, че „в рамките на една секунда истинската същност на чара ѝ, която не зависеше от времето, се разкри пред очите ми и ме заслепи“. Да, така си помислих тогава, но се лъжех. Не жестът разкри същността на дамата, а по-скоро дамата ми разкри чара на един жест. Защото жестът не може да се смята нито за собственост на индивида, нито за негово творение (никой не е в състояние да създаде свой собствен жест, който да е напълно оригинален и да принадлежи само нему), нито дори за негов инструмент. Вярно е обратното – жестовете си служат с нас, не ние с тях; ние сме техните инструменти, техните марионетки, техните възплъщения.

След като се облече, Агнес тръгна да излиза. В антрето спря за миг и се заслуша. Глухият шум, който идваше от съседната стая, показваше, че дъщеря ѝ е станала. Сякаш за да избегне срещата, Агнес бързо напусна апартамента. В асансьора натисна копчето за партера. Но вместо да тръгне, асансьорът конвулсивно потрепери като човек, поразен от хорея. Настроенията му не за първи път я изненадваха. Той ту се качваше, когато тя искаше да слиза, ту отказваше да ѝ отвори вратата си и половин час я държеше затворена като в килия. Сякаш желалаше да начене разговор, сякаш желалаше да ѝ съобщи нещо спешно с недосягаемите си средства на нямо животно. Вече неведнъж се бе оплаквала на портиерката, която обаче, като се има предвид, че асансьорът се държеше прилично с останалите наематели, виждаше в сблъсъка между него и Агнес личен проблем и не му обръщаше никакво внимание. Агнес се видя принудена да излезе от кабината и да слезе по стълбите пеш. Щом го напусна, асансьорът се успокои и на свой ред тръгна надолу.

Съботата беше най-уморителният ден. Съпругът ѝ Пол излизаше още преди седем и обядваше с някой свой приятел, докато тя се възползваше от свободния ден, за да изпълни куп други задължения, по-неприятни от работата ѝ в службата – да отиде до пощата, да чака половин час на опашка, да напазарува в супер, да се скара с някоя продавачка, да си губи времето на касата, да се обади на водопроводчика, да го помоли да дойде в точно определен час, за да не го чака цял ден. Между две неотложни задачи се опитваше да отиде на сауна – през седмицата все не намираше време, – а късния следобед прекарваше с прахосмукачка и парцал в ръка, защото чистачката, която идваше в петък, все по-небрежно си вършеше работата.

Но тази събота се различаваше от другите – беше петата годишнина от смъртта на баща ѝ. Спомни си една сцена – баща ѝ седи, сведен над купчина накъсани снимки, а сестрата на Агнес крещи: „Защо късаш снимките на мама?“. Агнес защитава баща си и двете сестри се скарват, обзети от внезапна омраза.

Качи се в колата си, която бе паркирала пред къщата.